

SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING O'QUVCHILAR TAFAKKURIGA IJOBIY VA SALBIY TA'SIRINING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Muminov Yuldoshali Xoldorovich

Namangan viloyati Namangan tumani 1-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilar tafakkuri, bilim olish jarayoni va psixologik rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi dastur va platformalarning ta'lim jarayonidagi o'rni, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi hamda axborotni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ijobiy jihatlari bilan bir qatorda, o'quvchilarning tafakkur faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan omillar ham ko'rib chiqilgan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanish orqali o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi tafakkuri, raqamli ta'lim, mustaqil fikrlash, ijodkorlik, innovatsion texnologiyalar, axborot texnologiyalari, psixologik rivojlanish, intellektual salohiyat, zamonaviy ta'lim, raqamli kompetensiya.

Kirish

Zamonaviy axborot texnologiyalari asosida yaratilgan sun'iy intellekt tizimlari o'quvchilarning bilim olish jarayonini yengillashtirish, ta'lim sifatini oshirish hamda individual yondashuvni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilar tafakkuriga ta'sirini o'rganish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Sun'iy intellekt insonning fikrlash, tahlil qilish, muammoni hal etish va qaror qabul qilish kabi aqliy faoliyatlarini modellashtirishga qaratilgan texnologiyalar majmuasidir. Hozirgi davrda sun'iy intellekt asosidagi dasturlar, virtual yordamchilar, ta'lim platformalari va mobil ilovalar o'quvchilarning kundalik ta'lim faoliyatida keng qo'llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar orqali o'quvchilar qisqa vaqt ichida katta hajmdagi ma'lumotlarni olish, ularni qayta ishlash va kerakli bilimlarni mustaqil o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi o'quvchilarning tafakkur faoliyatiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, bu texnologiyalar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, ijodkorligi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Interaktiv dasturlar, aqlli o'quv platformalari va virtual laboratoriyalar o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshirib, bilimlarni samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, individual ta'lim imkoniyatlari o'quvchilarning

qobiliyati va ehtiyojiga mos ravishda bilim olishiga sharoit yaratadi. Biroq sun'iy intellekt texnologiyalaridan noto'g'ri yoki me'yoridan ortiq foydalanish ayrim salbiy oqibatlarini ham keltirib chiqarishi mumkin. Tayyor ma'lumotlarga haddan tashqari tayanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy izlanish faoliyatini pasaytirishi ehtimoli mavjud. Ayrim hollarda o'quvchilar murakkab masalalarni o'zlari tahlil qilish o'rniga sun'iy intellekt dasturlariga to'liq suyanib qolishi mumkin. Bu esa tafakkur faolligining sustlashishi, diqqatning pasayishi va intellektual qaramlik kabi muammolarni yuzaga keltiradi. Maktab yoshidagi bolalar va o'smirlar psixologik jihatdan ta'sirchan bo'lganligi sababli raqamli texnologiyalar ularning dunyoqarashi, fikrlash uslubi va ijtimoiy munosabatlariga ham ta'sir qiladi. Shu bois o'quvchilarda sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilishi zarur. Bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim tizimiga joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu esa yosh avlodni zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ularning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish hamda global mehnat bozoriga tayyorlashga xizmat qilmoqda. Shu sababli sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilar tafakkuriga ko'rsatadigan ta'sirini ilmiy jihatdan o'rganish va undan samarali foydalanish usullarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi zamonaviy ta'lim tizimida katta o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda o'quvchilar internet tarmoqlari, aqlli dasturlar, virtual yordamchilar va interaktiv platformalar orqali bilim olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning tafakkur faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar o'quvchilarning fikrlash uslubi, axborotni qabul qilishi, tahlil qilishi va muammolarni hal etish ko'nikmalarining shakllanishida muhim rol o'ynamoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilar tafakkuriga ijobiy ta'sirlaridan biri - bu bilim olish imkoniyatlarining kengayishidir. Avvallari o'quvchilar ma'lumotlarni asosan darslik va o'qituvchi orqali olgan bo'lsa, hozirgi kunda internet platformalari, virtual kutubxonalar va aqlli ta'lim tizimlari orqali istalgan mavzuda tezkor ma'lumot olish imkoniyati mavjud. Bu esa o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, bilimga bo'lgan qiziqishini oshiradi va mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini shakllantiradi. Sun'iy intellekt asosidagi dasturlar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish imkonini yaratadi. Masalan, ayrim ta'lim platformalari o'quvchining bilim darajasi va qobiliyatiga qarab topshiriqlarni moslashtiradi. Bu esa o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish jarayonini

yengillashtiradi va bilimlarni samarali egallashiga yordam beradi. Individual yondashuv orqali har bir o'quvchi o'z imkoniyatiga mos ravishda rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Sun'iy intellekt texnologiyalari o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Turli interaktiv o'yinlar, virtual laboratoriyalar va muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi. Masalan, dasturlash, robototexnika yoki algoritmik fikrlashga oid mashg'ulotlar o'quvchilarning tahliliy tafakkurini rivojlantiradi hamda muammolarni bosqichma-bosqich hal qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalari o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Grafik dizayn, animatsiya, musiqa yaratish yoki matn bilan ishlashga mo'ljallangan aqlli dasturlar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqaradi. Bunday texnologiyalar yordamida o'quvchilar o'z g'oyalarini erkin ifoda etish va yangi loyihalar yaratish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq sun'iy intellekt texnologiyalarining salbiy jihatlari ham mavjud. Eng asosiy muammolardan biri - o'quvchilarning tayyor ma'lumotlarga haddan tashqari bog'lanib qolishidir. Ayrim hollarda o'quvchilar murakkab topshiriqlarni mustaqil bajarish o'rniga sun'iy intellekt dasturlaridan tayyor javob olishga odatlanib qolmoqda. Bu esa mustaqil fikrlash, izlanish va tahlil qilish ko'nikmalarining sustlashishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, sun'iy intellekt texnologiyalaridan uzoq vaqt foydalanish o'quvchilarning diqqat va xotira faoliyatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tezkor axborot oqimi ayrim o'quvchilarda diqqatning tarqoqlashishiga sabab bo'ladi. Natijada ular uzoq muddat bir mavzuga e'tibor qaratishda qiynaladilar. Bu holat esa o'quvchilarning chuqur tahliliy fikrlash faoliyatiga salbiy ta'sir etadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilar psixologiyasiga ta'siri ham muhim masalalardan biridir. Raqamli texnologiyalar bilan haddan tashqari shug'ullanish ayrim hollarda o'quvchilarning real ijtimoiy munosabatlardan uzoqlashishiga olib keladi. Bu esa muloqot ko'nikmalarining pasayishi, emotsional bog'liqlikning sustlashishi va internetga qaramlik kabi muammolarni yuzaga keltiradi. Shu sababli o'quvchilarda raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish zarur. Maktab va oilaning bu boradagi hamkorligi alohida ahamiyatga ega. Ota-onalar va pedagoglar o'quvchilarga sun'iy intellekt texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishni o'rgatishi, ularda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga e'tibor qaratishi lozim. Shuningdek, o'quvchilarning texnologiyalardan foydalanish vaqtini nazorat qilish va ularni sport, kitobxonlik hamda ijodiy faoliyatga jalb qilish muhimdir. Ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun pedagoglarning ham raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarur. Zamonaviy o'qituvchi sun'iy intellekt

imkoniyatlaridan foydalangan holda interaktiv darslarni tashkil etishi, o‘quvchilarni mustaqil izlanishga yo‘naltirishi va ularda innovatsion fikrlashni shakllantirishi kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt texnologiyalari zamonaviy ta‘lim tizimining muhim tarkibiy qismiga aylanib, o‘quvchilarning tafakkuri va bilim olish jarayoniga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning bilim doirasini kengaytirish, mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini shakllantirish, mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish hamda ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan haddan tashqari yoki noto‘g‘ri foydalanish ayrim salbiy oqibatlarini ham keltirib chiqarishi mumkin. Tayyor ma‘lumotlarga ortiqcha tayanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va izlanish faoliyatini sustlashtiradi, diqqat va xotira faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarga qaramlik ijtimoiy munosabatlarning zaiflashishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli o‘quvchilarda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda ota-onalar, pedagoglar va psixologlarning hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va ijodkorligini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularda raqamli xavfsizlik va texnologiyalardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Demak, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan ta‘lim jarayonida samarali foydalanish orqali o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish hamda ularni kelajak hayotiga tayyorlash mumkin. Eng muhimi, texnologiyalar inson tafakkurini to‘liq almashtirmasligi, balki uni rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Yo‘ldoshev J.G‘. **Ta‘lim menejmenti va boshqaruv asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017..
2. G‘oziev E.G. “Umumiy psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
3. Davletshin M.G. “Yosh davrlari va pedagogik psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
4. Rasulov A. “Maktab psixologiyasi asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
5. Ziyonet axborot-ta‘lim portali materiallari: www.ziyonet.uz
6. UNESCO. “School Violence and Bullying: Global Status Report”. – Paris, 2019.
7. UNICEF. “Ending Violence in Schools: A Guide for Teachers and Psychologists”. – New York, 2018.
8. To‘xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.